

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	 ORCID NO: 0000-0003-4594-7049
Title of Article	Structural and Spatial Characteristics of Turkish Bath Architecture	
Corresponding Author	Elif ÇELİK , İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü elifcelikk_@hotmail.com	
Submission Date Admission Date	27/03/2018 / 10/06/2018	
How to Cite	ÇELİK, E, AYDEMİR, A. İ. (2018). Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekansal Özellikleri , Kent Akademisi, Volume, 11 (33), Issue 2. Pages, 274-281	

Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri

Elif ÇELİK¹
Prof.Dr. Ali Işık AYDEMİR²

¹ (İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğr. Üyesi

ABSTRACT:

Structural and Spatial Characteristics of Turkish Bath Architecture

Throughout the history, Turkish Bath has had an important place both in terms of architecture and social life. These baths which one of the most important indicators of the Turks' understanding of cleanliness in history.

The baths, which have their own characteristics both structurally and spatially, are important architectural structures that illuminate the history . From the baths seen in almost every period of Turkish history to the day-to-day, it belongs to the Ottoman period. Turkish baths, which resemble Roman baths, have important structural differences that separate them from the Roman ones.

The purpose of this work is to examine the structural and spatial characteristics of the baths, which have an important place in Turkish culture. In this study examines the similarities and differences between Turkish Baths and Roman Baths.

KEYWORDS: Turkish bath, The Baths in Turkish Culture and Bath Architecture

ÖZ

Türklerin tarihteki temizlik anlayışının en önemli göstergelerinden biri olan hamamlar tarih boyunca hem mimari hem de sosyal açıdan önemli bir yere sahip olmuştur. Hem yapısal hem de mekânsal olarak kendine has nitelikler taşıyan hamamlar tarihe ışık tutan önemli mimari yapılarıdır. Türk tarihinin hemen her döneminde rastlanan hamamlardan günümüze kadar ulaşanları Osmanlı dönemine aittir. Roma hamamlarıyla benzerlik gösteren Türk hamamlarının bu hamamlardan ayrılan önemli yapısal farklılıkları bulunmaktadır.

Bu çerçevede bu çalışmanın amacı, Türk kültüründe önemli bir yer tutan hamamların yapısal ve mekânsal özelliklerini incelemektir. Türk hamamlarının Roma hamamları ile benzerlik ve farklılık gösteren yönlerine değinerek Türk hamam mimarisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk hamamı, Türklerde hamam ve hamam mimari yapısı

Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri

GİRİŞ

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan hamamların en yaygın olarak kullanıldığı dönem Osmanlı İmparatorluğu Dönemi olmuştur. Osmanlının sosyo-ekonomik açıdan gelişmesiyle beraber hamamların hem sayısında hem de yapısal özelliklerinde artış ve çeşitlilik gözlenmiştir. Örneğin Fatih Sultan Mehmet İstanbul'da 5'i büyük olmakla birlikte 19 hamam inşa ettirmiştir (Yılmazkaya, 2002:16).

Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, ekonomik ve sanatsal açılardan en zirve yaptığı dönem olan Kanuni Sultan Süleyman döneminde Anadolu'da pek çok hamam yaptırılmıştır. Hamamlar aynı zamanda iktidarın temsili olarak görüldükleri için hamamların yapılarındaki artış, devletin siyasi ve ekonomik gücü ile doğrudan ilişkilidir. Ancak Osmanlı Devleti'nin hamamlara olan bu özel ilgisinin tek nedeni bu temsil etkisiyle sınırlı değildir. Bu durumda Osmanlı döneminde hamam sayılarındaki artışın temel nedenlerini anlayabilmek için Orta Asya kültüründeki temizlik anlayışının da bir ölçüde bilinmesi gerekmektedir.

1. Türk Kültüründe Hamam Mimari Yapısı

Orta Asya'da kullanılan Türk hamamlarıyla ilgili elimizde yeterli teknik bilgi yoktur.

Özellikle Orta Asya hakkında bilgi verebilecek hamam yapılarının mevcut olmaması ve bu coğrafyada yapılan arkeolojik kazıların eksikliği bu alandaki çalışmaları sınırlandırmaktadır. Ancak Ögel'e göre Orta Asya Türkleri için temizlik çok büyük bir önem taşımaktaydı. Çin kaynaklarında Türklerin temizliğe verdiği önemi görmek mümkündür (Ögel, 1978:101-103).

Orta Asya Türklerinin hamam ve temizlik kültürlerine ait bir diğer bilgi Priskos tarafından verilmektedir. Grek seyyahı olan Priskos, (410-420) Roma elçiliği yaptığı dönemde Avrupa Hunları (Hunların Avrupa'da kurduğu imparatorluk) ve Hun İmparatoru Attila hakkında pek çok bilgiye ulaşmıştır. Priskos, Attila'nın adamlarından olan Onegesius tarafından yaptırılan hamamdan yazılarında bahsetmektedir. Hun ordusu komutanı Onegesius tarafından yaptırılan bu hamamın taşları Pannonia'dan (Roma İmparatorluğu döneminde bugünkü Macaristan, Avusturya, Yugoslavya, Hırvatistan ve Slovenya'nın bir bölümünü içine alan eyalet) getirilmiştir. Hamamın mimarı hakkındaki tek bilgi ise Attila'nın 441 yılında Sirmium'u fethi sırasında esir düştüğüdür. Priskos yazılarında, hamamın mimari yapısı hakkında fazla bilgi vermemiş, yapı malzemesi, kime ait olduğu ve mimarı hakkında kısa bilgilere yer vermiştir (Ahmetbeyoğlu, 2014:39-40).

Roma hamamları ve Türk hamamları bazı noktalardan benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Roma hamamlarını da incelemek gerekir. Bu iki hamam mimarisindeki en önemli benzerlik, ısıtma sistemindedir. Roma döneminde

hamamlar, halka açık olarak da kullanılmış yapılardır. Mimar Sergius Orata, ilk defa sıcak hava kullanılan merkezi ısıtma sistemini meydana getirmiş ve bu yöntemi Roma hamamlarında yaygın olarak uygulamıştır (Hüzeyl, 1988:174). Romalılar; hamamlarında soğunmalıktan ılıklığa, ılıklıktan sıcağa geçen mekanlar oluşturarak ısının kontrolünü ve derecelendirilmesini sağlamışlardır.

Roma hamamları çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Hamamların önünde etrafı çoğunlukla sütunlu revaklarla (porticus) çevrili bir avlu (palaestra) bulunmaktadır. Bu avluda başta güreş olmak üzere çeşitli spor faaliyetleri yapılmaktaydı. Avluda yer alan ana girişten girildiğinde ilk mekân soyunma yeri olan "apoditerium" idi. Soyunmalık adı ile anılan bu bölümün köşesinde hizmet odaları yer alırdı ve duvarlar boyunca sedirler bulunurdu. Soyunmalık bölümünden "frigidarium"a geçilirdi. Büyük ve gösterişli olan bu mekân, soğuk su ile yıkanma yeri olarak kullanılırdı. Mekânın ortasında bir havuz (natatio) yer alırdı. Bazen bu havuzlar içinde yüzülebilecek kadar büyük olurdu. Duvarların önlerinde ise heykeller yer alırdı. Bu bölümden sonra ise "tepidarium" adı verilen ılık bir mekân yer alırdı. Hamamda bulunan en sıcak mekân ise "caldarium" idi. Caldarium'un etrafında küçük özel hücreler bulunurdu. Burada buharla terlemek için ayrı bir mekân daha yer alıyordu. Buhar banyosu yapılan bu çok sıcak bölüme "sudatorium" adı veriliyordu. Sıcak su ve buharın sağlandığı külhana "praefurnium" adı verilmekteydi. Roma hamamlarında özen gösterilen bir diğer mekân ise çevrelerinde ve arka kısmında yapılan bahçelerdir (Hüzeyl, 1988:174-175).

Tablo 1: Kalıntıları günümüze kadar gelen Roma hamamlarına ait bazı yapılar ve özellikleri

HAMAM ADI	YAPAN/YAPTIRAN	YAPIM TARİHİ	BULUNDUĞU YER	PLAN
Stabia Hamamı		M.Ö. 150	Pompei	
Çankırıkapısı Hamamı (Büyük Roma Hamamı) (Ölçüleri:41x55 m)	Roma İmparatoru Caracalla tarafından yaptırılmıştır.	M.S. 211-217	Ankara	
Side Agora Hamamı		M.S. 5. yy	Antalya	

(Bu tablo <http://rozsavolgyi.free.fr/cours/civilisations/pompei/p6.htm> kaynağından yararlanarak hazırlanmıştır.)

Şekil 1: Stabia Hamamının planı ve mekânsal özellikleri (Bu şekil <http://rozsavolgyi.free.fr> kaynağından yararlanarak hazırlanmıştır.)

Roma hamamlarına ilk örnek olarak kabul edilen Stabio Hamamı, Pompei’de bulunmaktadır. Muntazam olmayan revaklı bir avlunun gerisinde yer almaktadır. Kadınlar ve erkeklere ayrılmış iki bölümden oluşmaktadır. Bu 2 bölümün arasında sıcak ve soğuk su hazneleri yer alır. Duvarlarında özellikle su ile ilgili olan mitolojik figürlerin alçı kabartmaları yer almaktadır. Duvarlarda ayrıca fresko tekniğiyle yapılmış renkli nakışlar bulunmaktadır. Bu hamamda bulunan bir diğer özellik, banyo küveti biçimindeki yerlerdir.

Yapının dehlizlerine, sıcak bölümden çıkan efendilerine hizmet etmek amacıyla bekleyen köleler için taştan oturma sıraları yapılmıştır. Aşağıdaki 3 boyutlu görsel anlatımdan da anlaşıldığı gibi yapıdaki bölümler arasındaki sirkülasyon oldukça başarılıdır.

Şekil 2: Stabio Hamamı 3 boyutlu görseli
(Kaynak:

<http://rozsavolgyi.free.fr/cours/civilisations/pompei/p6.htm>)

Bir görüşe göre Anadolu’da bulunan hamamlar, Roma hamamlarının bir devamı niteliğindedir. Türkler, hamam kültürünü Anadolu’ya geldikten sonra öğrenmişlerdir. Ancak Yegül’e (2011:265) göre Orta Asya dönemi ile ilgili sınırlı kaynaklar bize Türklerin hamam kültürüne Anadolu’ya gelmeden önce de sahip olduklarını göstermektedir. Diğer Müslüman ülkelerinde ilkçağ mimarisinden kalan bir plan kullanılırken, Türk hamamlarında belirli bir mekân düzenlemesi hâkimdir. Özellikle sıcaklık bölümlerinde Orta Asya’dan bu yana yapı sanatında görülen dört eyvan şeması uygulanmıştır (Eyice, 1997).

Selçuklular, Anadolu topraklarına yerleştikten sonra her tarafta hamamlar yapmaya başlamışlardır. Selçuklu dönemi hamamları hakkında en önemli çalışma Yılmaz Önge tarafından yapılmıştır. Önge (1995)’nin çalışmasına göre;

Türkler, hamamlara oldukça önem vermişlerdir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, konakladıkları yerlerde çadır hamamlar kurmalarıdır. Sultan I. Alaeddin Keykubad seferlerine çıkarken yanında “hamam-ı seferi”

denilen bir çadır hamamı götürmekteydi (Eyice, 1997). Taşcıoğlu (1998: 37)’na göre bu çadır hamamların temeli Orta Asya’ya dayanmaktadır. Taşcıoğlu “Orta Asya’da yaylalarda ve göçerken kullanılan ‘çadır hamamlar’ daha sonra geliştirilerek savaşlarda ordunun ön saflarında yerini almıştır. Savaşlardan önce gusül abdesti alıp dua ederek şehitlik mertebesine hazırlanmak gelenektir” demektedir.

Selçuklu döneminde ılıcalar ve kaplıcalar dışındaki hamamların planlarında havuz bulunmamaktadır. Yıkama eylemi, kurnanın başında su dökülerek gerçekleştirilmiştir. Ter atmak için de ayrı bir kapalı alan yerine göbek taşı da denilen seki tercih edilmiştir (Eyice, 1997). Ilıca ve kaplıcalar dışında havuz kullanılmaması İslam kültüründe yer alan temizlik anlayışıyla açıklanmaktadır. Nitekim İslamiyet’te duran değil akan su makbuldür. Bu nedenle temizlik için kurnalardan akan su tercih edilmiştir.

Selçuklu dönemi hamamları mimari olarak Orta Asya Türk hamamlarının referans almıştır. Nitekim Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde çarşı hamamlarında genellikle sıcaklık bölümünde dört eyvanlı ve köşeleri halvet hücreli planlar tercih edilmiştir. Bu ise Türk yapı sanatında çok eskilerden beri kullanılan plan şemasına bağlı kalındığının göstergesidir. Bunun yanında Anadolu’daki hamamlarının mimari yapılarında Orta Asya’ya bağlı kalınmakla birlikte arada komşu bölgelerden de ilham alınmaktaydı. Anadolu’nun en eski hamamlarından biri olan, günümüze harabe halinde ve bazı bölümleri eksik olduğundan gerçek mimarisi açık şekilde anlaşılmayan Kayseri’deki Kölük Hamamı’nın sıcaklık olduğu düşünülen ortadaki mekân çepeçevre yarım daire nişlere sahip iç şekliyle daha çok Suriye hamamlarına benzemektedir (Eyice, 1997).

Selçuklu hamamları özel ve genel hamamlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel hamamlar az kişinin kullanımı için yapılmış, küçük boyutlu ve genellikle saray, köşk, han, kışla ve tekke gibi yerlerde yapılmış hamamlardır. Genel hamamlar ise köy ve şehirlerde halkın kullanması için yapılmış tek ya da çifte olarak yapılmış müstakil yapılarıdır (Önge, 1995: 8-13).

Anadolu’daki antik hamam örneklerinden etkilenen, kubbeli merkezi bir mekân etrafında radyal biçimde sıralanan eyvan ve halvetlerden oluşan ışınal düzenli sıcaklık şeması ile kubbeli merkezi bir mekân etrafında yatay olarak düzenlenmiş eyvanlar ile köşe halvetlerinden oluşan haçvari sıcaklık şeması Selçuklular döneminden başlayarak, zamanla daha çok uygulanmıştır (Atlı, 1990:13).

Selçuklu döneminin çifte hamamlarının plan şeması, aradaki aks boyunca ve her iki kısımda da art arda sıralanan soyunmalık, soğukluk, sıcaklık ve bunların sonunda ortak olarak yer alan su deposu- külhandan oluşmaktadır.

Selçuklu hamamlarının en dikkat çeken özelliklerinden birisi süslemeleridir. Hamamlarda genel olarak, Selçuklu çinileri, renkli kalem işi nakışlar, sıva üzerine fresko

teknikleriyle yapılmış bitki, hayvan ve insan resimleri bulunmaktadır (Eyice, 1997).

Tablo 2: Selçuklu dönemi bazı hamamların plan ve mekânsal özellikleri

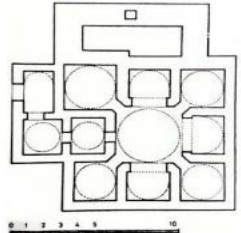

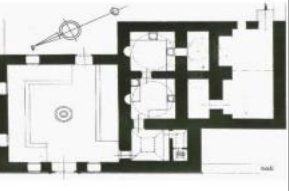
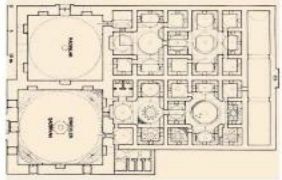
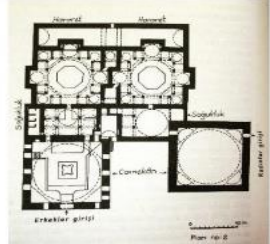
HAMAM ADI	YAPIM TARİHİ/YERİ	PLAN ÖZELLİKLERİ	MEKAN ÖZELLİKLERİ	PLAN
Huand Hatun Hamamı	XIII.YY. / Kayseri	-Çifte hamam -Sıcaklığı haçvari plan şeması	Benzeri sadece Selçuklu saraylarında görülen, üzeri figürlü, yıldız ve haçvari parçalardan oluşan çini panoları ile özellik kazanmaktadır.	
Süleyman Bey Hamamı	1296-97/Konya-Beyşehir	-Çifte hamam -Haçvari Sıcaklık Şeması	Sıcaklığın eyvan ve halvet duvarlarına sıva üzeri kalıp basma usulü ile yapılmış süsleme dikkat çekicidir.	
Sultan Hamamı (Keseciler Hamamı)	Konya	-Çifte hamam -Haçvari Sıcaklık Şeması	Sıcaklıkta, ışık kubbedeki beş adet küçük ve yuvarlak pencereden sağlanmaktadır.	

(Çizimler: Ayla Ödekan, Yılmaz Önge, Celal Esad Arseven)

Türklerin hamamlara duyduğu ilgi Osmanlı döneminde de artarak devam etmiştir. Eyice'ye göre hamamlara en fazla önem veren Türkler, Osmanlı Türkleridir. Osmanlı döneminde ülkenin sınırlarının ulaştığı hemen her yerde irili ufaklı hamamlara rastlanmaktadır. Halka açık çarşı hamamları dışında yalı ve konaklarda binalardan ayrı küçük ölçekli kâgir hamamlar yaptırılmıştır (Eyice, 1997). Eyice'ye göre Osmanlı döneminde hamamlara bu kadar fazla önem verilmesinin altında iki önemli neden yatmaktadır. Bunlardan birincisi hamamların iyi gelir getiren ticarethaneler olmasıdır. İkinci neden ise külliye geleneği ile ilgilidir. Bu açıdan hamamlar külliye geleneğinin merkezinde yer alan camilere ve cami cemaatlerine hizmet vermiştir (Eyice, 1997).

Hamamlar, Osmanlı döneminin en zengin yapısal alanlarından birini oluşturmuştur (Eyice, 1997). Bunun nedeni hem hamamların sosyal yaşamın bir parçası haline gelmesi hem de su mimarisi ile doğrudan ilgili olmalarıdır. Nitekim zamanla Osmanlı mimarisinde camiler dışında en yaygın yapılar hamam, çeşme, sebîl, şadırvan ve su kemerlerinden oluşan su ile ilgili yapılar olmuştur (Turan, 2010: 309).

Tablo 3: Osmanlı dönemi bazı hamamların plan ve mekânsal özellikleri

HAMAM ADI	YAPIM TARİHİ/YERİ	PLAN ÖZELLİKLERİ	MEKAN ÖZELLİKLERİ	PLAN
Orhangazi Hamamı	1326-1362 / Bursa	Soyukluk ve sıcaklığı yanında ayrıca dört mekandan oluşmaktadır.	Mekanın ortasında sekizgen, mermer göbek taşı yer alır. Yapının duvarları içten sıvalıdır., cepheler moloz taş, tuğla ve bol harçla örülmüştür.	
Hacı Hamza Hamamı	15 yy./Bursa-İzmit	Sıcaklığı dört eyvanlı ve köşelerde halvet hücreleri olan plan tipi.	Hamamın duvarları kaba moloz taştan yapılmıştır.	
Rüştem Paşa Hamamı	1550-1560/Sapanca	Erkekler kısmı sıcaklığı yıldızvari plan tipi_Kadınlar kısmı; kare sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli plan tipi	Duvar kalınlığı içinde tonozlu nişler bulunmaktadır.	
Beyazıt Hamamı	15 yy./İstanbul	Sıcaklığı dört eyvanlı ve köşelerde halvet hücreleri olan plan tipi.	Erkekler kısmının kubbesi 15m çapındadır.	
Çağaloğlu Hamamı	1741-42/İstanbul	-Çifre hamam -Sıcaklığı, aksiyal eyvanlı ve köşe halvetli haçvari plan şeması	Barok üslup etkisi, dilimli kemerlerde, sütun başlıklarında, havuz ve kurna süslemelerinde görülür.	

(Bu tablo Eyice, 1997 ve Önge, Yılmaz kaynaklarından yararlanarak hazırlanmıştır.

Cizimler: Ali Saim Ülgen)

1900'lü yılların ikinci yarısından itibaren, bahçeli tek veya iki katlı ahşap yapıda Osmanlı evleri ve bunların yanı sıra önce Fener Balat'da görülen taş ve tuğla bitişik nizam evler, daha sonra özellikle Galata bölgesindeki Ceneviz mahallesinde (o yıllarda Avrupa'da görülen) apartman konut yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Giderek Türk ailelerinin de örnek aldığı bu yapılarda, yaşam mekânlarının yanı sıra banyolar da yer almaya

başladı. Her gün yıkanma ihtiyacının oluşmasıyla beraber bu ihtiyacın apartman konutlarının içindeki banyolarda karşılanabilmesi, mahalle hamamlarının kullanımını azaltmıştır. Yine de 1960'lı yıllara kadar şehir sakinlerinin ayda bir de olsa bu hamamlara gitmeye devam etmişlerdir. Hamamların uzun süreli ve daha temiz bir yıkanma imkânı sunması ve bu mekândaki eğlenceli sosyal ortam bu kültürün bir süre daha devam etmesini sağlamıştır. İnsanlar evlerinde istedikleri zaman

yıkabilecekleri banyolara kavuştukları için hamamlar zamanla bir ihtiyaç olmaktan çıkmış turizm mekanlarına dönüşmüştür.

Böylece bin yılı aşkın dönemi sona ermeye başlamıştır. Günümüzde bu hamamlar, kullanılmaz hale gelmiş, bazıları tamamen yok olmuş ve ayakta kalabilenler ise modernize edilerek bazıları farklı işlevde kullanılmış bazıları da turizm mekanları haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler sonucu hamamların işlevlerini yitirmeleriyle büyük bir kültür geçmişi kalmıştır. İstanbul içindeki son hamamlar 18. Yüzyılda yapılmıştır. Bu bilgiye bakıldığında hamamların insanların sosyal hayatından uzaklaşmaya başlamaları çok daha önce başlamıştır diyebiliriz (Eyice, 1997).

Cumhuriyet döneminde hamamlar iki şekilde varlığını sürdürmüştür. Bunlardan ilki; turizm alanına kaymış, lüks otel ve tatil köylerinde mermerden, egzotik ve turistik yapılar olarak inşa edilmiş olan hamamlardır (Yegül, 2011:269). İkinci olarak ise hamamlar işlev değişikliğine uğratılmış olarak hizmet vermektedir. Örneğin, Bursa'daki Ördekli Hamamı kültür merkezine, Muradiye Hamamı Engelliler Eğitim Merkezine dönüştürülmüştür.

Günümüzde çok az sayıda hamam eski işlevine devam ederek halka açık halde hizmet vermektedir. Bu hamamların birçoğu İstanbul'daki tarihi hamamlardır. Mihrimah Sultan Hamamı, Merkez Efendi Hamamı, Süleymaniye Hamamı, Cağaloğlu Hamamı, Çemberlitaş Hamamı bu hamamlardandır.

SONUÇ

Türk kültüründe hem sosyal hayatta hem de mimaride önemli bir yere sahip olan hamamların geçmişi Orta Asya Türklerine kadar dayanmaktadır. Türk hamam ve temizlik kültürü dini olgulardan ziyade daha çok bölge ya da döneme göre şekillenmiştir. Selçuklu döneminde hamam kültürü ve mimarisi, Orta Asya mimarisi ve yöresel mimariden beslenerek inşa edilmiştir. Osmanlı döneminde ise bu kültür teknik ve mimari bakımdan gelişerek devam etmiştir. Ülkenin sınırlarının ulaştığı hemen her yere inşa edilen hamamlar sosyal hayatın vazgeçilmez birer parçası haline gelmiş ve aynı zamanda iktidarı sembolize eden yapılar olmuşlardır.

Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemi hamamları hem kültürel hem de mimari açıdan incelendiğinde benzer ve farklı özellikler fark edilmektedir. Roma ve Osmanlı hamamları mimari kurgu ve ısıtma sistemi bakımından benzerliğine karşılık Roma hamamlarının büyük ölçülerde daha gösterişli yapılar olduğunu görmekteyiz. Osmanlı Hamamları ise işleve daha önem veren pratik bir yapı türü olarak karşımıza çıkar.

Roma hamamları daha geniş alanlarda planlanmış ve günlük hayatın en önemli parçası olmuşken, Osmanlı döneminde ise haftada bir veya iki defa gidilen ve genelde vakıf yapıları olarak inşa edilmiş yapılardır. Aslında Türkler, hamam mimarisine Roma hamamlarında bulunan özellikleri İslam kültürüyle harmanlayarak yeni bir yorum katmıştır diyebiliriz.

Roma hamamlarında halkın topluca girip yıkandıkları büyük havuzlar bulunmaktadır. Türk hamamların ise yıkanma eylemi, bireysel olarak kurna başında akan suyla gerçekleşir. Ayrıca Roma hamamlarında yıkanmanın son aşaması olarak soğuk su banyosu bulunurken Türk hamamlarında ise böyle bir uygulama yoktur.

Selçuklu hamamları özellikle plan elemanları olarak tamamen Roma hamamlarının devamı niteliğinde olmasına karşılık Selçukluların bu plan elemanlarına diziliş ve biçimleniş açısından getirdikleri farklılık mimari açıdan bir yenilik oluşturmuştur.

Osmanlı döneminde en yüksek noktaya ulaşan hamam yapıları, Cumhuriyet dönemine gelindiğinde işlev değişikliğine uğramıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte evlere su taşınması ve sonrasında oluşan banyo kültürü; geleneksel Türk hamamlarını bir nevi eğlence merkezi haline dönüştürmüştür. 19 yy. apartman konutlarının inşa edilmesiyle hamamlara duyulan gereksinim azalmış ve hamamlar zamanla turizm mekânlarına dönüşmüştür.

Günümüz de ise tarihi hamamları modernize ederek bir an önce ticari hale çevirme isteği gerekli analizler yapılmadan acele uygulamalar yapılmasına neden olmakta ve bu uygulamalar da beraberinde hataları getirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus 'reversibilite' dir. Yani uygulama sonucu ortaya çıkan sonuç beğenilmediği ya da yanlış bir uygulama olduğu fark edildiği anda ilave edilenler sökülerek yapının özgün(otantik) haline geri getirilebilmesi sağlanmalıdır. Doğru restorasyon teknikleri ile sahip olduğumuz bu kültürel ve otantik geleneksel Türk hamamlarının korunması çok önemli bir konudur. Törensel kutlamalarıyla, tedavi yöntemleriyle, kullanılan malzemeleri ve benzeri birçok yönüyle markalaşmış bu kültürün günümüzde de yaşamasını sağlamak mümkündür.

KAYNAKLAR

Ahmetbeyoğlu, A. (Çev.) (2014). Attila'nın Sarayı'nda Bir Romalı Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Atlı, Süheyla (1990). "Mimar Sinan Hamamları Konusunda Bir Araştırma" Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Hüzeyl, Ha (1988). İslam Ansiklopedisi, İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve BiyografyaLugatı, Milli Eğiti Basımevi: İstanbul.

Ergin, N. (2012). Anadolu Medeniyetlerinde Hamam Kültürü: Mimari, Tarih ve İmgelem. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Eyice, S. (1997). Hamam (Tarih ve Mimari). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 15. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 402-430.

Hamamlar,<http://rozsavolgyi.free.fr/cours/civilisations/pompei/p6.htm>. Erişim

Tarihi: 1 Mart 2018 Perşembe, 22:43:44

Ögel, B. (1978). Türk Kültür Tarihine Giriş 3. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Önge, Y. (1995). Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Önge, Y., a.g.e., s.419.

Önge, Y; "Konya-Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", Vakıflar dergisi, Sayı 7, s.140

Taşçıoğlu, T. (1998). Türk Hamamı. İstanbul: Unilever-Duran Ofset Yayınevi.

Turan, Ş. (2010). Türk Kültür Tarihi. (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yegül, F. (2011). Roma Dünyasında Yıkanma. (Çev. Emel Erten). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Yılmazkaya, O. (2002). Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık Türk Hamamı. İstanbul.

Kent Akademisi